Лідія ГОЛОМБ

АРХЕТИПНІ ДЖЕРЕЛА ЛІРИКИ ІВАНА ІРЛЯВСЬКОГО

Анотація. У статті досліджується роль архетипів землі, дому, матері, дороги у формуванні художньої системи поета-закарпатця Івана Ірлявського.
Ключові слова: Срібна Земля, Україна, степ, гори, дорога, похід.
Аннотация. В статье исследуется роль архетипов земли, дома, матери, дороги в формировании художественной системы закарпатского поэта Ивана Ирлявского.
Ключевые слова: Серебряная Земля, Украина, степь, горы, дорога, поход.
Summary. The article deals with the the role of the archetypes of land, home, mother, road in the formation of a poetical system of Transcarpathian poet Ivan Irljavskiy.
Key words: Silver Land, Ukraine, mountains, road, steppe.

Творча спадщина довгі роки замовчуваного співця Карпатської України, патріота-соборника, який у неповні двадцять три роки загинув у боротьбі за українську державність від рук німецьких фашистів у Бабиному Яру, повертається в національне письменство. У працях О.Мишанича, М.Козак, Д.Федаки, Е.Балли, Н.Ребрик, Н.Ференц окреслено головні віхи подвижницького життя поета, з'ясовано історичний та літературний контекст його творчості, здійснено аналіз ключових мотивів, особливостей поетики і стилю збірок «Голос Срібної Землі» (1938), «Моя весна» (1940), «Вересень» (1941) та «Брості» (1942). Подальше дослідження творчості талановитого поета вимагає психобіографічних підходів, поглибленого вивчення особливостей його світовідчування, зокрема й простеження архетипних джерел художнього мислення.

У сучасному літературознавстві слушно відзначається недостатня увага науковців до архетипних основ творчої діяльності. «Донедавна на історичній Батьківщині, – констатує дослідник української еміграційної лірики О.Астаф'єв, – літературознавча наука ігнорувала підсвідомим, архетипами – тим шаром людського єства, що не прорефлектований повністю, прихований від самих його носіїв. Тому й не дивно, що суб'єктивні варіанти змістових трансформацій, а також змодельовані ними міжіндивідуальні семантичні системи пояснювалися здебільшого зовнішніми чинниками» [1, 8]. Між тим, **—** уточнює вчений, – «семантична структура тексту залежить не тільки від структури свідомості, яка його створила, а й від універсальної сфери колективного підсвідомого, яке найтісніше пов'язане з розшифруванням і реконструкцією знакових систем попередніх культур…» [1, 9].

Методологічну продуктивність і доцільність вивчення творчості І.Ірлявського в зазначеному аспекті підкреслює Е.Балла, на думку якої увага до архетипів колективного підсвідомого допоможе виявити прикмети національної ментальності у творчості поета. «Адже національна ментальність, – зазначає дослідниця, – це саме те, що об'єднує національні архетипи в одну цілість. Художній космос І.Ірлявського базується на архетипній основі, автор оживлює закладені в глибинах народної (патріархально-української) підсвідомості образи-архетипи, вірніше національні міфологеми. До таких відносимо архетипи матері, хати, землі, дороги, героя тощо» [2, 164].

Простежимо архетипні джерела ключових образів та мотивів у динаміці розгортання художнього мислення І.Ірлявського в межах його ліричних збірок.

Архетипну основу має вже сама назва першої збірки поета – «Голос Срібної Землі». Ця назва виразно вказує на архетип дому, який у поета-закарпатця означає рідний край і поєднує в собі топос родинного села Ірляви на Ужгородщині, батьківську хату з простором усієї Срібної Землі з її рівнинами та гірськими кряжами, річками, полонинами, лісами, з містами, де проходили роки навчання, праці та змагань за кращу долю краян. Водночас архетип дому в художній системі І.Ірлявського, яка починає складатися в «Голосі Срібної Землі» й набуває стійких повторюваних ознак у наступних збірках поета, включає топос усієї України, галузкою якої поет бачить свій рідний край – Закарпаття.

Назва «Земля» в образному означенні Закарпаття, безперечно, не виключає найширшого спектру семантичних значень архетипу землі, що визначає ментальність української людини, яка не мислить себе поза зв'язком із Матір'ю-Землею. Прообраз-архетип землі («Магна Матер»), за висновком О.Кульчицького, є найбільш характерним для українського колективного несвідомого [4, 55]. Простежуючи особливе ставлення до землі у світовідчуванні закарпатців, Ф.Потушняк писав: «Земля в поняттю нашого народа єсть «свята». Она, «землиця, святила би ся», бо она «Божа і добра»; «Она справедлива» [7, 15]. За висновком ученого, сліди пошанування землі, що збереглися на Закарпатті від найдавніших часів, формують психіку краян-землеробів, здійснюють вплив на всю їхню життєдіяльність, стають часткою їх людського «я». «Так повстає поняття рідної землі – «своєї землі», а передовсім своєї нивки, свого обшаря, – зазначає Ф.Потушняк. – Се почуття може бути настільки сильне , що не раз руководить долею людини» [7,19]. Звідси, за спостереженням етнолога, й «поняття о силах землі, без котрих чоловік не може жити» [7,19].

І.Ірлявський відчував діяння цих усепереможних «сил землі», їх прадавнє архетипне коріння,

що віками жило в колективному підсвідомому краян і немовби раптово вибухнуло в постанні Карпатської України та збройних змаганнях за її державну самостійність.

Земля-мати відчуває болі й страждання своїх дітей. Вона по-своєму переживає трагедію Карпатської України: в горах відлунюють звуки недавніх боїв, «бродить тінь / полеглих оборонців», у шумах карпатських пралісів, «де Чорногора й Піп-Іван», щоночі «співають кант / за тими, що померли» («Де Чорногора»):

Співають дерева шумні,
співа срібляна Тиса –
за упокій і новий гнів
гарячого ще списа [3,94].

Земля, гори, Тиса, простори, налиті блакиттю й «сріблом вишини», куди «пливуть хоралі» похоронних співів, не тільки вибухають тужливою мелодією реквієму за полеглими, але й несуть у собі «фрагмент весни, / що даний Україні», – надію на відродження:

Ой щедро даний на землі,
землі убогій – незабутній:
для гордості великих літ,
для слави на майбутнє [3, 94].

Простір карпатської землі, рідного дому поета в його першій збірці переповнений динамікою змін, звуками рідних дзвонів, які сповіщають «про міць карпатського Борця», озиваються в душах «грізним акордом», відгомоном боїв мужніх січовиків, мрією про часи, «коли заблисне день нам золотий, / як втихне кулемет» [3, 22]. Настрій збірки цілком укладається в поняття трагічного оптимізму, яким Д.Донцов визначив тональність лірики поетів празької школи. Цей настрій сконденсовано виражений епіграфом із Є.Маланюка: «Та пам'ятай, що ще ударить грім / що з тишею душа не помирилась…». Відповідь на застереження старшого літературного побратима луною прозвучала в словах співця Карпат: «Так! Будуть бурі, зродяться ще зливи!». Збірка «Голос Срібної Землі» заперечує заспокоєність, тишу, це «поезія бурхливого життя», емоційний вибух, беззастережне прийняття часу, який несе «негоди», «муки й кари», але породжує й «іскри на рясні надії» («Поезіє бурхливого життя!»).

Архетип дому в першій збірці Ірлявського конкретизується в просторових вимірах гір, що набувають символічного сенсу пориву духу у височінь, де «наше серце, гнівом п'яне, / вже не бажає вгоди, а вогню» («Пробоєвикам»), «…до гір! Бо віра – на верхах…» («Фрагменти»), та «нової Соборної України» («Привіт»), «грядущих днів і слави, і життя» («Україна»).

У слові «Україна» духовна істота ліричного героя Ірлявського «воєдино зціляється, живе ним». Оце злиття (зціленість) у єдиній поетичній візії Карпат і Наддніпрянщини в духовній істоті суб'єкта лірики Ірлявського породжує ще один повторюваний образ – Сім'ї, Великої Родини, Нової Сім'ї («Присвята», «Вже досить!», «Фрагменти», «Блаженні дні», «Карпатська Січ»). Єдність української родини по обидва боки Карпат скріплена спільністю завдань нації, що випливають із прадавніх історичних джерел, означених у поетичному світі митця образними константами «закони великої сім'ї», «права майбутнього й закони», «тризуб – всім дорога корона». Ірлявський воскрешає сторінки минувшини, коли проти України «гострили кігті … займанці дикі, безпощадні», та в захисті Її ставали діти / й стають в ім'я закону й заповітів [3,32].

У цьому ж контексті поет нагадує звитяги лицарів «Базару, Львова, Крут» (вірш «Голос Срібної Землі»), безсмертний подвиг «Творця нових Ідей», «пророка святої України, великих замірів, Голгот», у слові якого «закони правди, а печаттю / над ними – віщий Заповіт» («Шевченко»).

Архетипна основа образів-символів закону, заповітів, які у творчості поета підносяться до рівня непорушних святинь нації, що їх протягом віків оберігали й захищали воїни та творці національної духовності, безсумнівна. Вони увиразнюють ключову поетову ідею єдності, «зціленості» нації в її часопросторі, стають наріжним каменем ідеалу соборності, здобуття якого буде спільним надбанням поколінь минулого, сучасного і майбутнього. До сукупних зусиль нації в її історичному діянні приєднався і «великий Чин» лицарів Карпатської України («Великий Чин»):

Піднявсь і Срібної Землі так геній,
піднявся воїн прагнень молодих,
як недалеко Чин воскрес вогненний

і грім верхи до волі став будить.
Це дух, що в пітьмі, осторонь від світла
карався, та бажання не змінив,
зістався вірний рідним заповітам
у скелях гір, серед Країни див [3, 49].

У другій збірці Ірлявського «Моя весна» архетип дому, що втілює всеукраїнські цінності, набуває нових образних модифікацій. Тут повніше виявляє себе характерна для української ментальності емоційність, кордоцентризм, посилюється зворушливий ліризм суб'єктивних виливів чуття. Показова з цього погляду поезія «Дорога рідна земле», в якій тема рідного краю набуває тонів хвилюючої сповіді й інтимізується епіграфом, яким стали рядки ще одного співця Карпат І.Колоса:

Бо навік мусиш серце віддати –
землі рідній, квітчастим лугам [3,101].

Ідейне підґрунтя суспільно-патріотичних настроїв І.Ірлявського підказує художні шляхи символізації пейзажних картин і образів, із-поміж яких виокремлюються гори і степ.

Простір гірський мене легкістю вабив,
а степовий розпинав мої груди [3,83] –

зізнається поет у вірші «Простір». Гори і степ у Ірлявського – це єдиний український простір, як і в творах інших закарпатських соборників

В.Гренджі-Донського, Ю.Боршоша-Кум'ятського, І.Колоса, М.Рішка.

Архетипні витоки поетичної конкретизації образів гір і степу простежуються в структурованих за єдиним принципом поезії «В степу» та циклі «Срібна Земля», не випадково вміщених у збірці «Моя весна» в безпосередньому сусідстві. Основою цих структур є часопросторовий вимір української історії – від найдавніших часів і до сучасних авторові епохальних подій національної «книги боротьби й життя».

Інтригуюче звучить початок поезії «В степу»:

Тут вітер, самота та спокій,
та неозора просторінь,
а в далечинах горді кроки
твердих господарів, як рінь [3,84].

Хто ці господарі? Відповідь сугестується сукупністю символічних деталей і навіювань через картини просторового безмежжя, вітру, сонця, пісень, далеких хуторів і врожайного поля, «де будуть пшениці і жниво». Горді кроки господарів степу пробиваються з глибин колективного підсвідомого, з праісторії, вони живуть у віках – як невмирущий дух України:

Ті кроки глушать степ зелений,
тривожать гнівом самоту;
тому вони такі натхненні,
що мають силу і мету [3,84].

У вірші відчувається вплив поетики О.Ольжича. Ірлявський глибоко сприйняв енергетизм слова творця образів каменя з Божої пращі, доби – жорстокої, «як вовчиця», ріні, що на перший погляд «суха і сіра», але криє в собі «силу вод рвучку / І різкість вітру, що над ними віяв» [5,63]. Із цією рінню зіставляє Ірлявський силу господарів українського степу. Поєднуючи минуле з сучасним, поет ніби чує пісню, що прийшла до нього з праглибин історії –

про вітер, самоту і спокій
та неозору просторінь,
про горді в далечинах кроки
твердих господарів, як рінь [3,84].

Поетична історіософія Ірлявського цілком збігається з поглядами О.Ольжича, який писав: «Культивізація степу виповнює всю історію українського народу. Це властивий зміст життя народу і його взаємин із довкіллям. Шукаючи в цій історичній дії напрямних для внутрішньої і зовнішньої політики, національно-державного відродження, ми знайдемо в першу чергу цей тісний, нерозривний, відвічний у своїй природності, здавалося б, надприродний зв'язок народу із землею» [6, 260].

Поетизація степу в Ірлявського тісно пов'язана з його неоромантичним світовідчуванням, із прагненням до звеличення твореного ним ідеалу майбутнього, що виростав, зокрема, і з традицій українських поетів-романтиків, Т.Шевченка, О.Олеся, митців празької школи. Велич степу в творчості закарпатця була поетичним аналогом величі нації, бо ж, «безсумнівно, – за твердженням Д.Чижевського, – степ – та форма буття природи, яка, як і східноєвропейські краєвиди, є основним носієм величного. Почуття безмежної могутності, безмежної величі, що його викликають ліс, море чи гори, народжуються і степом, де широка і політ краєвиду поєднується з пишним проявом життя природи; естетичні та релігійні почуття, як і філософське усвідомлення, власне і виростають на основі степових краєвидів» [9,40].

Характерно, що поет, посилюючи в збірці «Моя весна» звучання національної ідеї, завершує книжку віршем «Кроки», в якому вдається до своєрідного продовження візії гордої ходи «твердих господарів» української землі: ці лицарі степу переступають межі минулого й сучасного, оновлюють свої ряди і прямують у майбуття:

З долин і гір, з усіх сторін
на клич один, вогненний поклик
в майбутність нашу, в далечінь
лягли слідами кроки [3, 106].

У ритм цієї ходи вплітаються і кроки синів Карпат. Цикл із чотирьох поезій «Срібна Земля» вибудовується, як уже зазначалося, за тим же хронотопом, що і «В степу», – в ракурсі динаміки руху віків у життєпросторі дітей гір. Автор циклу відтворює тривожну атмосферу свого часу, коли в рідному краю знову запанував наїзник, «що довго тут паном бродив», а в поривах вітру над Карпатами, які застигли «у гніві», чуються не тільки молитви «до Бога / за тих, що упали, за тих…», але й подихи нових грізних боїв, «нової борні». Новітнім лицарям додають сил «кров Лаборця могутня, / природи одвага буйна», «і Довбуші, й Довжі», що встають над горами «неначе в казках»:

Уже не бракує нам того,
що манить, чарує, веде
і вказує завжди дороги
за гори, на Київ, у степ [3,87].

І давні герої, й лицарі Карпатської України, що полягли в нерівному двобої з лютим наїзником, у поетичному світі Ірлявського зливаються з містеріальним образом «твердих господарів, як рінь» – цього символічного уособлення єдиного духу нації у її невпинному русі в історії.

Архетип гір своєрідно конкретизується в образності «Пісень дроворубів» у збірці «Брості». Продовжуючи тему циклу «Срібна Земля», Ірлявський обирає тут іншу форму вираження. Прагнення окреслити психологічний портрет краянина, корінного мешканця Карпат, проникнути в його внутрішній світ привело поета до прийомів рольової лірики та органічної для духовного самовияву простої людини форми пісні. У звичній для себе суб'єктній формі «ліричний герой», використаній у вступній та заключній частинах циклу, що обрамлюють три пісні лісорубів, автор із тривогою й болем запитує:

Чи ви чули пісні рубачів,
чи ви знаєте жаль дроворубів? [3, 176].

Єдине свідчення життя цих немовби похованих у лісах рабів тяжкої, непосильної праці – пісні,

чим багаті убогі ці гори
і чим дух наш і наших синів
крізь простори вік-вічно говорить [3,176]

Заговоривши мовою народної пісні, Ірлявський переймає її мелос, ритміку, повторюваність акцентованих лексем.

У фольклорі архетип лісу має ознаки таємничого іншого світу, потойбіччя з його прихованими загрозами і небезпеками. Блукання темними борами, де не видно «ні сонця, ні неба», відтворює й Ірлявський:

Ми вродились, зросли і блукали
все в бору, все в бору… [3, 177].

Праліси створюють враження замкнутого простору, куди не залетить «ні птах, ні кажан», відчуття тривоги посилюється від того, що молебен виспівує дроворубам вітер, «проповідують демони гір», а «ліси жалю-туги не знають, / їм однакова людська судьба».

Здавалось би, повна безвихідь долі дроворубів та їхніх родин не залишає надій на порятунок. Однак символічний підтекст говорить про інше:

гоїть втому задуманий праліс
таємничістю скритих криниць [3, 177].

Криниця – це джерело життя, і всупереч загальній трагічній тональності пісень її скриті води живлять надію. Із цим настроєвим нюансом у циклі «Пісні дроворубів» тісно пов'язана настроєвість поезії «Самотник», у якій немовби проростають ті паростки надії, що зароджуються в карпатських пралісах, на зрубах життєдайних криниць. Персонаж цього вірша – своєрідного епілога «Пісні дроворубів», – самотник, що гуляє по лісах, – це також образ-символ, утілення свідомості тієї частини суспільності, яка почула й прийняла у серце «пісні рубачів» і знає «жаль дроворубів». Дивак і поет, цей герой виражає точку зору автора, його ідейну позицію:

Рубають ліси, вже не буде лісів,
нові не засадить нам ворог,
і згинемо ми у гірській полосі,
замучить нас голод у горах.

Одна лиш надія – проміння ясне,
що з Сходу донесе нам вітер
тепло так гаряче, таке чарівне,
яке буде вічно нас гріти… [3, 181-182].

Із архетипом дому – в просторових вимірах від Карпат до степів Слобожанщини, рівнинних полів Сходу – в поезії Ірлявського тісно співвідноситься архетип дороги, через багатопланову образну конкретизацію якого здійснюється завдання ліриконастроєвого саморозкриття суб'єкта у формах «я» і «ми».

Покоління Карпатської України, до якого разом із В.Гренджею-Донським, Зореславом, І.Колосом належав Ірлявський, виробило в літературі свою поетичну мову, сповнену бойових кличів і батальної лексики, мову «трагічного оптимізму». В ліриці Ірлявського віддзеркалився процес народження нової людини на Закарпатті, життєву модель якої й визначив архетип дороги.

Зореслав, який тонко відчув архетипні праджерела національно-патріотичних настроїв молодих закарпатців, упевнено твердив: «Першим і основним моментом у наростанні української свідомості серед молоді Закарпаття в 1930-х роках я вважаю голос крові. Це не патріотична фраза, а історичні факти» [8, 426]. Спільні сторінки історії, мова, усвідомлення себе синами великого народу, а не «безбатченками», «паріями», «кочівниками», породжували «гордість і відвагу» [8, 429], зміцнювали той «голос крові», посилювали «нестримне тяжіння закарпатців до матірного краю» [8, 430].

Характерно, що оцінки подій Карпатської України в працях сучасних істориків суголосні з висновками Зореслава. Так, Б.Якимович твердить: «За волю рідного краю добровольці йшли на певну смерть… Це було доказом волелюбності українського народу – спрацював генокод княжих і козацьких часів» [10, 86]. Генокод нації, що виявив себе в героїзмі карпатських січовиків , – це фактично той же «голос крові», про який веде мову Зореслав, той же «голос Срібної Землі», воля «твердих господарів, як рінь», чиї горді кроки крізь віки чує Ірлявський.

Архетип дороги дає чи не найбільше матеріалу для окреслення внутрішнього автопортрета ліричного «я» Ірлявського: його шляху від дитинства до зрілості, формування життєвих та світоглядних позицій, становлення характеру. Цей шлях починався від порога батьківської хати, під люблячим поглядом матері, яка, передчуваючи свій ранній відхід за межу земного життя, поспішає дати синові настанови й поради, які охоронили б її дитину від життєвих труднощів та небезпек.

Через образ-символ дороги розв'язується в ліриці Ірлявського екзистенційна проблема вибору. Уже в ранньому дитинстві хлопчика, який усупереч злидням та нестаткам, щоранку поспішає з села до школи в Ужгород, бентежить дилема різних життєвих шляхів, один із яких доведеться обрати («Спомин»):

Роїлись надо мною думи
в вечірніх хвилях і у сні;
чи вернешся на рідні ґруні, –
питали, – а я їм: ой, юні,
не знаю, ні! [3,43].

Ці думи й тривожні питання щоразу повертаються, адже поет знає, що відрив від рідного довкілля таїть у собі невідомість і небезпеку загибелі на шляхах до тієї вічної золотої весни, яка кличе на «останній безжалісний змаг» («Моя весна»):

Я боюсь – признаюся – тамтого,
що запалюється в далині,
де лягає і наша дорога,
куди й наші ідуть курені [3,55].

Щиро і просто, без фальшивого пафосу поет оповідає про труднощі вибору свого шляху, про сильну тягу рідного світу, що не відпускає, кличе до себе:

чи не краще ходить було – хто зна –
тамки дома, де закрут ріки.

І щоразу стрічати весело
свої весни і їх берегти
та не рватись крізь місто і села
до далекої дуже мети?! [3,57]

Два струмені творчості поета, що їх у найзагальнішому вияві можна означити як протистояння інстинкту життя і готовності віддати життя заради вищої мети, яка підноситься над особистим, уводять лірику Ірлявського в простір складних метафізичних проблем, розв'язання яких не може бути однозначним. У цьому просторі – і беззастережна жертовність Франкових «каменярів», які заради «далекої дуже мети» полишили найближчих, і гіркота болю Лесі Українки за нездійсненим життям героїв «Народної волі», які «з одважним усміхом» ішли «на смерть, на згубу неминучу» («Епілог»), і горда нескореність «поетки вогняних меж» Олени Теліги, й картини походів та боїв лицарів степу, захисників рідної землі в поезії Т.Шевченка, О.Ольжича, Ю.Дарагана.

Психологічну дилему Ірлявського розв'язує одвічна мудрість народу, втілена в легенді про потрійність можливого вибору долі, з яких «Віщує перша радісне життя, / багатство – друга, третя – бурі люті» («На роздоріжжі»). Ця віками вивірена мудрість доводить істинність тези, згідно з якою «той тільки, що прорвав / ворожий наступ, не впаде в кайдани!» [3,33].

Характерно, що у здійсненому героєм-лицарем виборі реалізується воля не тільки особистісної, а й колективної самосвідомості:

На роздоріжжі вершників мільйони…
І чути зов: – На шлях прямий! У бій!
До булави! До рідної корони!» [3,34].

І ось ми вже бачимо ліричного героя Ірлявського на курній дорозі, що в'ється під лісом, як учасника військового походу з гірського села на далекі українські степи («Похід»):

Буде жито копитами збите,
кого доля така не мине,
щоб степи були цвітом укриті,
а не кров'ю й вогнем [3,82].

«Я пристав до борців» – так визначає свій вибір ліричний герой Ірлявського (однойменний вірш). І важливо, що у здійсненні цього вибору свою роль відіграє і мати, образ якої проходить у творчості поета ряд художніх трансформацій: від люблячої молодої селянки, що вчить сина бути «завсігди завзятим» і не забувати рідне село («Спомин», поема «Вересень»), через множинний образ матерів, які виряджають дорослих уже синів на шлях звитяги і слави («Будні (Романтика)», «Материнні слова», цикл «Брості») до символу Матері-України.

Цей ключовий образ-символ поезії Ірлявського втілює в собі і голос Срібної Землі, і тихий шелест покинутих рідних нив, які «лиш шептали слово: сину! – / й від мене віддалялися» («Вересень»), і поклик Києва – славної столиці Андрія («Столиця»).

Рух поетичної думки Ірлявського зумовлений особливим характером його хронотопу, в якому панує прискорена динаміка часоплину, прагнення наблизити омріяне майбутнє, у здобутті якого своєму поколінню митець жертовно відводив тільки роль бростів тих трьохсот героїчних юнаків, що повстали проти банд жорстоких завойовників під Крутами. Розширюючи асоціативний план цієї метафори, можна стверджувати, що привабливий романтизований образ автогероя Ірлявського – носія героїчних рис колективного портрету закарпатської молоді 30-40-х років минулого століття – провіщав і могутній розріст нації в роки її самостійного державного життя.

У поезії «Рідні» автобіографічний герой Ірлявського чує голоси, які через простори доносяться до нього з рідної Ірляви, з обійстя батьківської хати:

Ви казали: нехай він іде
на дорогу, застелену терням,
з тим, що знову додому прийде,
що з дороги тієї поверне… [3,162].

До рідної хати поет не повернувся. Але своїм натхненним словом він увійшов у світ духовності нації, збагатив її величчю й красою самопосвяти – разом із тими, про яких сказав: «За Українську Державу ці впали…» («Пам'ятник»).

Архетипи дому, землі, матері, дороги, на яких виросла поетична система Ірлявського, надали творчості митця питомо українського національного змісту, поєднавши світ ґрунів і полонин зі світом степу, моря, величного Києва, світом «Хмельницького й Мазепи», «Базару, Львова, Крут» – тієї єдиної «Великої Сім'ї», за яку співець Карпат віддав своє молоде життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем / Астаф'єв О. – К.: Смолоскип, 1998. – 313 с.
2. Балла Е. Національні константи поетичного стилю Івана Ірлявського / Е.Балла // Українська поезія Закарпаття XX століття. Науковий збірник. – Ужгород, 2004. – С.159-167.
3. Ірлявський І. Брості: Твори / Упор., вст. стаття та примітки Д.Федаки / Іван Ірлявський. – Ужгород, ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2002. – 268 с.
4. Кульчицький О. Світовідчування українця / О.Кульчицький // Кульчицький О. Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – С.48-65.
5. Ольжич О. Незнаному воякові. – К.: Фундація ім. О.Ольжича, 1994. – 432 с.

6. Ольжич О. Український міт // О.Ольжич. Незнаному воякові. – С.256-264.
7. Потушняк Ф. Вода, земля і воздух в народнім віруванню / Федор Потушняк. –Ужгород, 1942. – 29 с.
8. о. С.С.Сабол (Зореслав) Зростання української свідомості серед молоді Закарпаття в 1930-х роках / Зореслав // Українські Карпати. Матеріали міжнародної наукової конференції «Українські Карпати: етнос, історія, культура» (Ужгород, 26 серпня – 1 вересня 1991 р.) – Ужгород: «Карпати», 1933. – С. 426-438.
9. Чижевський Д. До характерології слов'ян. Українці // Д.Чижевський. Філософські твори: У 4 т. – К.: Смолоскип, 2005. – Т.2. – С. 36-42.
10. Якимович Б. Драма Карпатської України. Події 1938-39 рр. на Закарпатті і спроба їх сучасної оцінки / Б. Якимович // Дзвін. – 1990. – №11. – С. 84-87.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2011